

είς μίαν τουλάχιστον εκλογικὴν περιφέρειαν δὲν συνεκέντρωσε κατ' ἐλάχιστον ὄρον 20.000 ψήφους, ἢ τὸν εκλογικὸν ἀριθμὸν, ἐὰν αὐτὸς εἴναι μικρότερος. Κατὰ τὸν γερμανικὸν νόμον ὁμοίως δὲν ὑπολογίζονται κατὰ τὴν δευτέραν κατανομήν τὰ ὀπόλοιπα, ἐφ' ὅσον κανεὶς τοπικὸς συνδυασμὸς τοῦ σχετικῷ συνδέσμου συνδυασμῶν δὲν συνεκέντρωσε κατ' ἐλάχιστον ὄρον 30.000 ψήφους. Ἐμμέσως τὸ αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς μὴ χρησιμοποίησεως τῶν ὑπολοίπων καὶ τῆς παραχωρήσεως τῶν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ διαθεσίμων θέσεων εἰς τὸ κόμμα ἢ τὸν συνδυασμὸν ποῦ ἔχει τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ψήφων, καθὼς καὶ διὰ τῆς διατάξεως ἐκείνης τοῦ γερμανικοῦ καὶ τοῦ αὐστριακοῦ εκλογικοῦ νόμου, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὴν τελευταίαν κατανομήν δὲν παραχωροῦνται εἰς ἓνα κόμμα περισσότεραι θέσεις ἀπὸ ὅσας ἐπῆρε αὐτὸ κατὰ τὴν πρώτην κατανομήν. Εἶδαμεν δὲ τί ἀποτέλεσμα εἶχεν ἡ διάταξις αὐτὴ εἰς τὴν Γερμανίαν.

Σκοπὸς τοῦ περιοριστικοῦ αὐτοῦ ὄρου εἶναι νὰ ἀποφεύγεται ἡ μεγάλη κατάτμησις τῶν κομμάτων<sup>(1)</sup>. Ἄλλὰ τὸ ἀναλογικὸν εκλογικὸν σύστημα, ἐὰν δὲν συντρέχουν καὶ ἄλλοι ὄροι, δὲν προκαλεῖ μόνον τὴν κατάτμησιν τῶν κομμάτων, ἢ ὁποία δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται κακόν, ἀλλ' ἀγαθόν, ἀφοῦ ὑποβοηθεῖ νὰ ἐμφανίζωνται ἀγνότερα τὰ πολιτικὰ ρεύματα, νὰ ὑποστηρίζωνται συνεπέστερα αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ καὶ τὰ γενικώτερα, τὰ ὀμτικὰ συμφέροντα. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτου, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος περιοριστικὸς ὄρος συγκρούεται πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναλογικῆς ἐκπροσωπήσεως, ἢ ὁποία ἀπαιτεῖ, καμμίαν ὀμάς πολιτῶν νὰ μὴ εἶναι, ἀναφορικῶς εἰς τὴν ἐκπροσώπησίν της, εἰς κατωτέραν μοῖραν ἀπὸ οἰανδήποτε ἄλλην ἴσην ἢ ὀλιγαριθμοτέραν ὀμάδα. Καὶ δὲν ἔχει σημασίαν τὸ ὅτι μὲ τὸν ὄρον αὐτὸν τοῦ ἐλαχίστου ὄριου περιορίζεται ἡ ἱκανότης ἀντιπροσωπεύσεως μόνον τῶν πολὺ μικρῶν ὀμάδων καὶ ὅτι κανὲν ἀπὸ τὰ ἔχοντα σχετικῶς σοβαρὰν δύνανμιν κόμματα δὲν ζῆμιούται, διότι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἐπιχείρημα ἀποδεικνύει, ὅτι ἀνευ σοβαροῦ λόγου τίθενται εἰς κατωτέραν θέσιν μικραὶ μειοψηφίαι, νεογέννητα κόμματα. Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν κάθε ἰδέα καὶ κάθε συμφέρον νὰ ἀντιπροσωπεύωνται, ἀλλ' ὅταν ἔχουν τόσους ὀπαδοὺς, ὅσοι εἰς τὰ μεγάλα κόμματα ἀρκοῦν διὰ τὴν κατάκτησιν μιᾶς ἢ περισσοτέρων θέσεων ἀντιπροσώπων, ἢ ἰσοπολιτεία ἐπιτάσσει νὰ τοὺς ἀναγνωρῆται τὸ δικαίωμα πρὸς ἀνάλογον ἐκπροσώπησιν. Τοῦτο ἐμποδίζει καὶ τοὺς ἀθεμίτους εκλογικοὺς συνασπισμοὺς διαφόρων κομμάτων. Ὁ ὄρος αὐτὸς εἶναι εἰς τὰ ἀναλογικὰ συστήματα ἓνα λείψανον τῆς προλήψεως τοῦ πλειοψηφ-

(1). Ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἐπιδιώκεται εἰς τὴν Πολωνίαν κατ' ἄλλον τρόπον ποῦ ἀποβλέπει συγχρόνως νὰ διευκολύνῃ τὴν ποιοτικὴν καὶ ὑπεριετιχῆ συγκροτήσεως τῆς Βουλῆς καὶ ὁ ὁποῖος ἀξίζει νὰ μνημονευθῇ. Κατὰ τὸν τελευταῖον εκλογικὸν νόμον (1922) τὸ Κράτος διαιρεῖται εἰς 64 εκλογικὰς περιφερείας, εἰς τὰς ὁποίας ἐκλέγονται μὲ τὸ σύστημα τοῦ d'Hondt 372 βουλευτὰς. Ἐκτὸς αὐτῶν ἐκλέγονται καὶ 72 βουλευτὰ κατ' ὄλον τὸ Κράτος ἐπὶ τῇ βάσει ὑποχρεωτικῶν συνδυασμῶν ἐκάστου κόμματος, περιεχόντων πρόσωπα μὴ μετέχοντα τῶν τοπικῶν συνδυασμῶν. Αἱ βουλευτικαὶ αὐταὶ θέσεις παραχωροῦνται εἰς τὰ κόμματα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν βουλευτικῶν θέσεων ποῦ κατέκτησεν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς τοπικὰς εκλογικὰς περιφερείας μὲ τὸν περιορισμὸν ὅτι εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν κατανομήν δὲ μετέχουν τὰ κόμματα, τὰ ὁποία δὲν ἐξέλεξαν ἀντιπροσώπους εἰς 6 τοῦλάχιστον τοπικὰς περιφερείας.

φικοῦ συστήματος, μίαν συμβιβαστικὴν συγκατάθεσιν ἀπέναντι τῶν φανατικῶν ὀπαδῶν τοῦ τελευταίου, ἢ ὁποία ὅμως δὲν θὰ θραδύνη νὰ ἐκλείψῃ.

Αὐταὶ εἶναι αἱ κύριαι μορφαὶ καὶ τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς ἀναλογικῆς ἐκπροσωπήσεως. Ἐχρειάσθη διανοητικὴ ἐργασία ἐπὶ ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα καὶ συνεχεῖς πειραματισμοί, διὰ νὰ κατορθωθῇ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν σημερινὴν τουτελειότητα τὸ σύστημα, εἰς τρόπον ὅστε νὰ δύναται εὐκόλα νὰ προσαρμοσθῇ εἰς οἰανδήποτε τοπικὰς συνθήκας. Ἡ ἀποδοχὴ του μέχρις ἐσχάτων δὲν προσέκοψε τόσον εἰς τὰς ἀτελείας ποῦ εἶχε, ὅσον εἰς τὴν ἀνιδρασίαν ἐκείνων τῶν κομμάτων, τὰ ὁποία ἐκέρδιζαν ἢ ἐνόμιζαν ὅτι εἶχαν νὰ κερδίσουν ἀπὸ τὴν διατήρησιν τοῦ πλειοψηφικοῦ συστήματος. Ἡ ἱστορία τῶν ἀγῶνων πρὸς καθιέρωσίν του εἰς τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Γαλλίαν δεικνύει κατὰ ποῖων ἀντιδράσεων ἐπάλαισε καὶ παλαίει ἀκόλη εἰς μερικὰ μέρη ὁ θεσμὸς αὐτός. Εἰς τὸ Βέλγιον ἐχρειάσθη ἓνας ἀγὼν τριῶν περίπου δεκαετηρίδων, μέχρις ὅτου κατισχύσῃ. Ἐπολεμήθη ἀπὸ ἀντιπροσώπους ὀλων τῶν κομμάτων, φανατικώτερον ἀπὸ τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν ἄκραν δεξιὰν καὶ εἰς τὴν ἄκραν ἀριστεράν. «Τί χρειάζεται ἡ ἀλλαγὴ τοῦ εκλογικοῦ συστήματος, ἀφοῦ τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα μᾶς ἐξασφαλίζει τὴν ἐπικράτησιν», ἔλεγαν ἐπιγραμματικὰ καὶ χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τὰς τάξεις τῆς δεξιᾶς. Καὶ ἀφοῦ ἐγίναν ἀπόπειραι νὰ ἱκανοποιηθῇ ἡ γενικὴ ἀξίωσις ὑπὲρ τῆς ἀναλογικῆς ἐκπροσωπήσεως διὰ κατασκευῆς ἐνὸς νόθου συστήματος, ἱκανοποιούντος τὸ πλειοψηφοῦν κόμμα, ἐπὶ τέλος, ὑπὸ τὴν πῆσιν τῆς ἐξεγερθείσης κοινῆς γνώμης, ἐψηφίσθη ὁ καθιερωτὸν τὸ ἀναλογικὸν σύστημα νόμος. Εἰς τὴν Γαλλίαν μετὰ προσπαθείας ἐπὶ ἡμισυ περίπου αἰῶνα καὶ ἀφοῦ εἰς τὰς εκλογὰς τοῦ 1910 ἐξεδηλώθη ζωηρὰ λαϊκὴ ἐπιθυμία ὑπὲρ τῆς εκλογικῆς μεταρρυθμίσεως, μόλις εἰς τὰ 1919 κατορθώθη νὰ ψηφισθῇ τὸ νόθον εκλογικὸν σύστημα ποῦ ἐγνωρίσαμεν.

Ἡ ἐπικράτησις τοῦ δημοκρατισμοῦ μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον εἰς τὴν Εὐρώπῃν ἔδωκεν ἰσχυράν ὄθησιν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀναλογικῆς. Ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμον ἔσπευσαν τὸ ἓν μετὰ ἄλλο τὰ Κράτη τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, ὡς νὰ ἀπηλλάγησαν συγχρόνως ἀπὸ ἓνα ἐφιάλτην, νὰ καθιερώσουν καὶ νὰ τελειοποιήσουν τὴν ἀναλογικὴν ἀντιπροσώπευσιν, εἰς τρόπον ὅστε εἰς τὴν Εὐρώπῃν εἶναι ἐλάχιστα τὰ Κράτη ποῦ δὲν τὴν καθιέρωσαν ἀκόμη. Ἀπὸ τὰ μεγάλα Κράτη εἶναι μόνον ἡ Ἀγγλία ποῦ διατηρεῖ τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα, ἀλλὰ μὲ στενωτάτην περιφέρειαν. Τὰ ἀποτελέσματά του τὰ εἶδαμεν. Ἐξεδηλώθησαν

ἀρκετὰ χαρακτηριστικὰ εἰς τὰς τελευταίας ἐκλογάς (¹).

Εἰς τὴν θαιαμβευτικὴν αὐτὴν ἐξάπλωσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀναλογικῆς ἐκπροσωπήσεως εἰς τὴν Εὐρώπῃν παρουσιάζει ἀντίθεσιν ἢ Ἀμερικὴ, ὅσον ἀφορᾷ τοῦλάχιστον τὴν ἐκλογὴν τῶν νομοθετικῶν σωμάτων. Ἀλλὰ τοῦτο οφείλεται εἰς τὴν συνεπεία τῆς ἰσχυρᾶς καὶ συνεχοῦς μεταναστεύσεως καὶ τὴν ὑπαρξίν τῶν μαύρων ἐξορρυθμισθῆσιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἢ ὁποῖα δὲνεῖναι ἐνδοικὴ διατήρησις αὐτῆς ἀναλογικῆς ἐκπροσωπήσεως.

Ἐπὶ πλεόν ὁ θεσμός τῆς ἀναλογικῆς ἐκπροσωπήσεως ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἄλλους ὀργανισμούς. Κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν αἰρετῶν ὀργάνων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν δικαστῶν, ὅπου οὗτοι εἶναι αἰρητοί, ἰδίως τῶν παρῆδρων μελῶν τῶν ἐμποροδικείων καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν ἐν γένει δικαστηρίων, εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν συμβουλίων τῶν ἐνώσεων ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἀνωμόμων ἑταιρειῶν, συνεταιρισμῶν καὶ συλλόγων. Εἰς ἔν μάλιστα Ἑλβετικὸν Καντόνιον (Zug) γίνεται χρῆσις τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς Κυβερνήσεως. Τοῦτο βεβαίως μόνον εἰς ἓνα πολὺ μικρὸν ὀργανισμὸν δημοσίου δικαίου ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ κύριον ἔδαφος ἐφαρμογῆς τῆς ἀναλογικῆς ἐκπροσωπήσεως εἶναι τὰ νομοθετικὰ σώματα, εἰς τὰ ὅποια ἀναγκαίως ὑπάρχουν καὶ εἶναι ἐπιθυμηταὶ πολιτικαὶ ἀντιθέσεις καὶ ἢ σύνθεσις τῶν ὁποίων ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν τύχην τῶν Κρατῶν καὶ τὰ δίκαια τῶν πολιτῶν. Κατέστη πλεόν ὁ θεσμός αὐτός τὸ ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, τοῦ ὁποίου, ὅπως ὀρθῶς εἶπαν, ὠφείζει κυριολεκτικῶς τὴν τιμὴν, διότι καταργεῖ τὴν μεγάλην ἀντίθεσιν ποῦ ἀνοίγει εἰς τὰ σπλάγχνα του τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα καὶ ἢ ὁποῖα πνίγει τὴν κυρίαν ἰδέαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας βασίζεται. Μετὰ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπόδειξιν τῶν ἀτόπων, εἰς τὰ ὅποια ὀδηγεῖ τὸ σύστημα τῆς κατὰ πλειοψηφίαν ἐκλογῆς καὶ τὴν τελειοποίησιν καὶ ἐπιτυχίαν ἐφαρμογῆς τῆς ἀναλογικῆς ἐκπροσωπήσεως δὲν ἔμπορεῖ παρά νὰ ἀποκρούεται τὸ σύστημα αὐτὸ ἀπὸ τὴν συνείδησιν κάθε πραγματι-

(¹). Εἰς τὴν Εὐρώπῃν ἔχουν καθιερώσει, καθόσον γνωρίζω, τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα τὰ ἑξῆς Κράτη: Αὐστρία, Βέλγιον, Βουλγαρία, Γερμανία καὶ Γερμανικὰ Κράτη, Δανία, Ἑλβετία καὶ Ἑλβετικὰ Καντόνια, Ἰρλανδία, Ἰταλία, Λεττονία, Λιθουανία, Λιχτενστάϊν, Λουξεμβούργον, Νορβηγία, Ὀλλανδία, Πολωνία, Σερβία, Σουηδία, Τσεχοσλοβακία καὶ Φιλανδία. Ἐξ ἄλλου ἢ Γαλλία ἔχει τὸ ἐκτεθὲν μικτὸν σύστημα. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν εἰς τὰς μεγαλύτερας ἐκλογικὰς περιφερείας, ἐκλεγούσας ἐν ὅλῳ 98 βουλευτάς—ἐπὶ συνόλου βουλευτῶν 411—ἐφαρμόζεται σύστημα ἀντιπροσωπεύσεως τῶν μειοψηφίων. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν διατηρεῖται τὸν πλειοψηφικὸν σύστημα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐφαρμόζεται τὸ ἀναλογικὸν σύστημα διὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν ὑπὸ τῶν Πανεπιστημίων ἐκλεγομένων βουλευτῶν, ὅπου ἐκλέγονται κατ' ἐλάχιστον ὄρον 2.

κῶς φιλοδικαίου καὶ φιλελευθέρου ἀνθρώπου. Αἱ ἀντιρρήσεις, ὅλαι αἱ ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς ἀναλογικῆς ἐκπροσωπήσεως οφείλονται εἰς πρόληψιν, εἰς συντηρητικότητα, ἀπὸ τὰς ὁποίας δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀπηλλαγμένοι καὶ ἐπιστημονικαὶ κορυφαὶ καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλα εἰς πνεῦμα φασιστικὸν ποῦ ὠθεῖ πολιτικούς καὶ κόμματα νὰ ἐπιδιώκουν μὲ μέσα ἀθέμιτα τὴν κατάληψιν καὶ τὴν διατήρησιν τῆς ἀρχῆς. Ἀλλά ἢ ἐπικράτησις αὐτοῦ τοῦ φασιστικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἀκόμη ἐκδηλῶνεται ἰσχυρῶς ἐν Σουηδίᾳ, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐκλογικὸν σύστημα, καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐφημέρηθη ἡ ἢ ἀναλογικὴ ἀντιπροσωπεία, ὅπως τῶρα εἰς τὴν Ἰταλίαν (¹) καὶ χθὲς μάλιστα εἰς τὴν Βουλγαρίαν (²), σημαίνει κατὰ πνίξιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, τῆς ἰδέας τῆς δημοκρατίας. Διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται ἢ σύντομος ἀτάπτυστις τῶν ὑπὲρ καὶ τῶν κατὰ τῆς ἀναλογικῆς ἐκπροσωπήσεως ἐπιχειρημάτων ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ σύστημα τῆς κατὰ πλειοψηφίαν ἐκλογῆς.

## VI

Τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα, λέγουν οἱ ἀντίθετοι, ἀπειλεῖ

(¹). Ἡ Φασιστικὴ Κυβέρνησις ἐτοιμάζει ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν, διὰ τῆς ὁποίας τὸ ἴσχυρον ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα ἀντικαθίσταται διὰ σύστημα ἀντιπροσωπεύσεως τῶν μειοψηφίων. Κατ' αὐτὸ διατηροῦνται μὲν αἱ τοπικαὶ ἐκλογικαὶ περιφέρειαι, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς ἐκλογῆς καὶ διὰ τὴν ἐπιλογὴν μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων ἐκάστου κόμματος, διὰ τὸν καθορισμὸν δηλ. τῶν ὑποψηφίων ἐκάστου κόμματος, εἰς τοὺς ὁποίους παραχωροῦνται αἱ εἰς αὐτὸ κατακυροῦμαι βουλευτικαὶ θέσεις. Ἐκαστον ψηφοδέλιον δὲν ἔμπορεῖ νὰ περιέχῃ ὀνόματα ὑποψηφίων, περισσότερα ἀπὸ τὰ 5]6 τῶν βουλευτικῶν θέσεων τῆς σχετικῆς ἐκλογικῆς περιφερείας. Αἱ εἰς τὰς τοπικὰς περιφερείας διδόμεναι ψηφοὶ ὑπὲρ ἐκάστου κόμματος ἀθροίζονται καθ' ὅλον τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον οὕτω ἀποτελεῖ μίαν ἐνιαίαν περιφέρειαν. Εἰς τὸ σχετικῶς πλειοψηφοῦν κόμμα καθ' ὅλον τὸ Κράτος δίδονται τὰ 2]3 τοῦ συνόλου τῶν βουλευτικῶν θέσεων. Τὸ ὑπόλοιπον 1]3 παραχωρεῖται ἀναλογικῶς εἰς τὰς μειοψηφίας, αἱ ὁποῖαι ὅμως ὁμοῦ ἔμποροῦν νὰ ἀποτελοῦν τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν. Ὑστερα ἀπὸ ὅσα ἐξετέθησαν ἕως τῶρα δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη κριτικῆς διὰ τὸ Φασιστικὸν αὐτὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ οἰκτρὰν ὀπισθοδρομίαν καὶ ἀποσκοπεῖ νὰ δώσῃ κατὰ τρόπον αὐθαίρετον τὴν πλειοψηφίαν τῶν βουλευτικῶν θέσεων εἰς μίαν λαϊκὴν μειοψηφίαν.

(²). Τὰ ἀποτελέσματα εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἶναι πολὺ διδακτικά. Ὁ Σταμπολίνσκυ ἐπὶ σκοπῷ ἀπόλυτου ἐπικρατήσεως ἐνόθευσε τὸ ἀναλογικὸν σύστημα καὶ κατώρθωσε νὰ ἀποκλείσῃ τοὺς ἀντιπάλους του ἀπὸ τὴν Βουλῆν. Τοῦτο ἐχειροτέρευσε φυσικὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν, ἠξέησε τὰ πάθη καὶ συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ ἐκτραγῆ ἢ τελευταία ἐπαναστάσις εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἢ ὁποῖα ἀνέτρεψε τὸ καθεστῶς τοῦ Σταμπολίνσκυ καὶ παρεσκεύασεν εἰς τὸν ἴδιον τραγικὸν τέλος.

τὴν πολιτικὴν κυριαρχίαν. Τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν πολίτευμα στηρίζεται εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς θελήσεως τῆς πλειοψηφίας. Ἡ ἀντιπροσωπευτικὴ Κυβέρνησις εἶναι ἡ Κυβέρνησις τῆς πλειοψηφίας. Ἐὰν τὸ Κράτος ἀπετέλει μίαν ἐκλογικὴν περιφέρειαν, ὅλοι οἱ βουλευταὶ θὰ ἐξελέγοντο ἀπὸ μόνην τὴν πλειοψηφίαν καὶ κανεὶς ἀπὸ τὴν μειοψηφίαν, ὅπως ἐπὶ τῆς ἀμέσου δημοκρατίας αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται σύμφωνα μὲ τὴν θέλησιν τῆς πλειοψηφίας καὶ μόνης. Κατ' ἀκολουθίαν δὲν συμβαίνει κανὲν ἄσπον, τοῦναντίον εἶναι ἡ ἀναγκαία συνέπεια τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, ἐὰν εἰς τὰς τοπικὰς ἐκλογικὰς περιφέρειὰς ἐκλέγουν τοὺς ἀντιπροσώπους αἱ εἰς αὐτὰς πλειοψηφαί.

Εἰς τοὺς συλλογισμοὺς αὐτοὺς ὑπάρχει ἀξιοθρήνητος παραγνώρισις τῆς φύσεως τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος καὶ σύγχυσις δύο διακεκριμένων ἐννοιῶν, τῆς ἐννοίας τῆς ἀποφάσεως καὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἐκλογῆς βουλευτῶν.

Τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν πολίτευμα εἰς τὴν σημερινὴν του μορφήν ἐξετρίχθη ἀπὸ τὸ μοναρχικὸν ποὺ περιεῖχε καὶ ὀργανῶσιν ἀντιπροσωπεύσας τάξεις μὲ περιορισμένην δικαιοδοσίαν. Κατ' ἀντίθεσιν τῆς μὲ τὸ τελευταῖον αὐτὸ πολίτευμα συγκεντρώσεως τῆς κυριαρχίας εἰς τὸν μονάρχην καὶ τῆς προνομιακῆς θέσεως ὀρισμένων τάξεων, ἐκηρύχθη ἡ ἀπόλυτος κυριαρχία τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἰσότης τῶν πολιτῶν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν δύο ἀρχῶν ἐδασίσθη τὸ νεώτερον ἀντιπροσωπευτικὸν πολίτευμα. Ἐπὶ πλεόν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παλαιότεραν χωριστὴν ἐκπροσώπησιν διακεκριμένων τάξεων ἐκηρύχθη ἡ ἀρχή, ὅτι οἱ βουλευταὶ ἀντιπροσωπεύουν ὅλον τὸν λαόν καὶ ὄχι ὀρισμένας τάξεις ἢ ὀρισμένας περιφέρειας. Αἱ ἀρχαὶ αὗται ἀναγράφονται εἰς τοὺς συνταγματικὸς χάρτας (1) καὶ ἀποτελοῦν πλεόν σήμερον κοινὴν συνείδησιν τῶν πολιτισμένων λαῶν.

Τὰ κυριαρχικά του δικαιώματα ὁ λαὸς τὰ ἐξασκεῖ διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν βουλευτῶν. Εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ δημοσίου δικαίου δὲν ὑπάρχει πλήρης συμφωνία ὡς πρὸς τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ βουλευτοῦ. Τὸν χαρακτηρισμὸν του ὡς ἀντιπροσώπου ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἀποκροῦν οἱ περισσότεροι, διότι λείπει τὸ δικαίωμα τῆς

(1) Κατὰ τὸ Σύνταγμα μας: «Ἄπαντες αἱ ἐξουσίαι πηγάζουσιν ἐκ τοῦ ἔθνους ἐνεργοῦνται δὲ καθ' ὃν τρόπον ὀρίζει τὸ Σύνταγμα» — ἀρθρον 21 — «Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου...» — ἀρθρον 3 — «Ἡ Βουλὴ σύγκαιται ἐκ βουλευτῶν ἐκλεγόμενων κατὰ νόμον ὑπὸ τῶν ἐχόντων δικαίωμα πρὸς τοῦτο πολιτῶν δι' ἀμέσου καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας» — ἀρθρ. 66 — «Οἱ βουλευταὶ ἀντιπροσωπεύουσι τὸ ἔθνος καὶ οὐχὶ μόνον τὴν ἐκλογικὴν περιφέρειαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκλέγονται» — ἀρθρ. 67 —

ἀνακλήσεως. Ἐπίσης λείπει ἡ καθωρισμένη ἐντολή, ἡ ἐπιτακτικὴ ἐντολή, ἡ ὁποία θὰ μετέτρεπε τὴν φύσιν τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, διότι θὰ καθίστα τὸν βουλευτὴν ἀπλοῦν διαβιβαστὴν τῆς θελήσεως τῶν ἐκλογέων, ἐνῶ ἀναμφιδόλως ἔχει, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἰδίαν θέλησιν καὶ πρωτοβουλίαν. Διὰ τοῦτο ἐχαρακτήρισαν τὴν Βουλὴν ἄμεσον ὄργανον τῆς πολιτείας, ὅπως εἶναι καὶ οἱ πολῖται ποὺ τὴν ἐκλέγουν. Διὰ τῆς ἐκλογῆς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μίαν πολιτειακὴν λειτουργίαν, συγκροτεῖται ἡ Βουλὴ, ἡ ὁποία ἀσκεῖ τὴν κυριαρχίαν ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὸ ὄργανον, ἀπὸ τὸ ὅποσον προήλθε, δηλ. τὸν κυρίαρχον λαόν, ὅπως ἀνεξαρτήτως ἀσχοῦν τὰ δικαστήρια τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ποὺ πηγάζει ἐπίσης ἀπὸ τὸν λαόν.

Καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς εἶναι ἀτελής. Στηρίζεται εἰς τὸ νομικὸν γράμμα καὶ παραγνωρίζει, ὅτι αἱ ἀφορῶσαι τὸ πολίτευμα νομικαὶ μεταβάλλονται περισσότερο, παρὰ οἰαιδήποτε ἄλλαι, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ὅτι δι' αὐτὸ ἡ ἐννοία αὐτῶν πρέπει νὰ ζητητῆται ὄχι τὸν εἰς τὸ γράμμα αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν, εἰς τὴν ἀντίληψιν ποὺ ἐκδηλώνει ὅτι ἔχει περὶ αὐτῶν ὁ πολιτικὸς κόσμος. Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ἐντελῶς διάφορος ἡ ἀνεξαρτησία τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν ἀπὸ τὴν βουλευτικὴν ἀνεξαρτησίαν. Τὰ δικαστήρια ἐφαρμόζουν κειμένους νόμους καὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν ἐπηρεάζονται μὲν ἀπὸ τὰς φρατούσας εἰς τὸν λαόν ἀντιλήψεις, ἀλλὰ κατὰ τρόπον περιορισμένον, ἔμμεσον καὶ ἀφανήῃμπορῆ νὰ εἴπη κανεὶς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τὴν συνείδησιν καὶ τῶν φορέων τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ λαοῦ μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο παραγόντων ὑπάρχει ὁ νόμος. Τὴν θέλησιν του τὴν ἐπιδιώκει ὁ λαὸς διὰ τῶν νόμων καὶ διὰ τῆς ἀμερολήπτου ἐφαρμογῆς τῶν ποὺ τὴν ἐμπιπέυεται εἰς τὰς δικαστικὰς ἀρχάς. Ἐκ τούτου πηγάζει ἀναγκαίως εὐρύματος κύκλος ἀνεξαρτησίας, τυπικῆς καὶ οὐσιαστικῆς. Διὰ τὸ ναὺτὸν λόγον αἱ διότι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία καὶ ἡ κυβερνητικὴ ἀσχοῦν ἔλεγχον τῆς ἀμερολήπτου διαχειρίσεως τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, δὲν προσκροῦει εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας τὸ μὴ αἰρετὸν τῶν δικαστῶν ποὺ ἀποτελεῖ τὸν κανόνα καὶ εἶναι ἀπαραίτητον, ὑπὸ τὰς σήμερον ὑφισταμένας κοινωνικὰς καὶ ἠθικὰς συνθήκας, διὰ τὴν ἀμερόληπτον ἀπονομῆν τῆς δικαιοσύνης.

Σχετικῶς μὲ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν τὰ πράγματα εἶναι διαφορετικά. Ἡ πολιτικὴ κυριαρχία ἐκδηλώνεται κυρίως διὰ τῆς ψηφίσεως τῶν ἔμνων. Μεταξὺ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος καὶ τοῦ λαοῦ δὲν ἐμφιλοχρεῖται ποτε — ἢ ὑπαρξῆς συνταγματικοῦ χάρτου δὲν μεταβάλλει τὰ πράγματα, διότι καὶ αὐτὸς δι' ἀντιπροσώπων ψηφίζεται. Μόνον τὸ δημοψή-

φισμα δημιουργεῖ μέτρον ἀμέσου ὑπὸ τοῦ λαοῦ πραγματώσεως τῆς θελήσεώς του — καὶ ἡ λαϊκὴ κυριαρχία δὲν εἶναι νοητὴ, ἐὰν οἱ νόμοι δὲν ἀνταποκρίνωνται εἰς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ. Ἀπόλυτος ἐγγύθις τοιαύτης πλήρους συμπτώσεως δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, παρὰ διὰ τῆς ἀμέσου ψηφίσεως τῶν νόμων ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν πολιτεύμα εἶναι ὁ μόνος τρόπος κατὰ τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας ἐξασφαλίσεως τοιαύτης συμπτώσεως ὑπὸ τὸν ὄρον ψηφίσεως τῶν νόμων ἀπὸ ἰδιαιτέρον σῶμα, ὀλιγομελέστερον ἀπὸ τὸ λαϊκὸν σύνολον, τὴν ὁποῖαν καθιστᾷ ἀναγκαίαν ἢ ἀδυναμία τοῦ τελευταίου νὰ συνέλθῃ ἐπὶ τὸ αὐτό, ὅπως συσχεφθῇ καὶ ἐργασθῇ. Ἡ περὶ τῆς δὲ ὁ λόγος σύμπτωσης κεῖται καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, τὴν θέλει ὁ λαός, τὴν ἐπικαλοῦνται διαρκῶς οἱ βουλευταὶ καὶ ὀφίσταται καὶ κατ' οὐσίαν, πότε ὀλιγώτερον καὶ πότε περισσότερον. Εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, ὁπότε ἡ ἐκλογὴ τῶν βουλευτῶν εἶναι ἀποτέλεσμα προσωπικῶν σχέσεων, ἐντελῶς προσωπικῆς ἐμπιστοσύνης ἢ ἠθικῆς ἐξαρτήσεως, ὁ λαός εἶναι ὀλιγώτερον εἰς θέσιν νὰ παρακολουθῇ τὰς νομοθετικὰς ἐργασίας, γενικῶς ὅμως ἢ ἀσκήσις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τοὺς βουλευτὰς ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν θέλησίν του, ἀδιάφορον ἂν αὐτὴ σχηματίζεται ὄχι ἀπὸ τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος καὶ τὴν ἐξυπηρέτησίν του, ἀλλὰ μὲ ἄλλα μέσα. Εἰς τὴν δευτέραν περίοδον τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, τοῦ σχηματισμοῦ κομμάτων ἀρχῶν, καὶ οἱ ἐκλογεῖς εἶναι εἰς θέσιν νὰ παρακολουθοῦν περισσότερον τὰς νομοθετικὰς ἐργασίας καὶ ἡ ἐπίδρασις, τὴν ὁποῖαν ἀσκοῦν ἐπὶ τῶν βουλευτῶν καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπὶ τῶν νομοθετικῶν ἐργασιῶν εἶναι μεγαλυτέρα. Ἀσχεῖται ὄχι μόνον διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ πολιτικοῦ προγράμματος, τῆς κατευθύνσεως κάθε κόμματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς διαρκοῦς παρακολουθήσεως τῶν νομοθετικῶν ἐργασιῶν, μετὸν τύπον, μὲ δημοσίας συγκεντρώσεις καὶ συζητήσεις καὶ συλλαλητήρια. Ἡ ἀνάγκη συμπτώσεως λαϊκῆς θελήσεως καὶ ἐργασιῶν τοῦ νομοθετικοῦ σώματος ἀποτελεῖ τὴν δικαιολογικὴν βῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς. Ἐξ ὧν αὐτῶν ἐπιτεταί, ἂν δὲν εἶναι οἱ βουλευταὶ ἀντιπρόσωποι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, εἶναι ὅμως ὑπὸ ἰδιόρρυθμον ἔννοιαν καὶ ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῶν εἶναι περιωρισμένη, δὲν ὁμοιάζει μὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν φερέων τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Τοῦτο ὄχι ἀπὸ τυπικῆς, ἀλλ' ἀπὸ οὐσιαστικῆς ἀπόψεως. Διότι τυπικῶς οἱ βουλευταὶ εἰς τὴν ἀσκήσιν τῶν καθηκόντων τῶν ἔχουν ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν<sup>(1)</sup>.

(1) Ἄρθρον 62 τοῦ Συντάγματος: «Βουλευτῆς, δὲν καταδιώκεται οὐδ' ὁποσδήποτε ἐξετάζεται ἕνεκα γνώμης ἢ ψήφου δοθείσης παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν βουλευτικῶν του καθηκόντων.»

Ἄλλ' ἡ οὐσιαστικὴ ἐπίδρασις τῶν βουλευτῶν ἀπὸ τοὺς ἐκλογεῖς δὲν πρέπει νὰ νοηθῇ ὅτι σημαίνει κατάργησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πρωτοβουλίας τῶν βουλευτῶν. Καὶ ὅπου ὑπάρχει τελεία ὀργάνωσις κομμάτων, αὐτὰ δὲν ἔμποροῦν νὰ προσδιορίζουν, παρὰ μόνον εἰς γενικωτάτας γραμμάς, τὴν κατευθύνσιν τῶν βουλευτῶν τῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βουλευτικῆς περιόδου λαμβάνεται ἀναφορικῶς εἰς τὰς νομοθετικὰς ἐργασίας ἀπειρία ἀποφάσεων ἐπὶ ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἢ δὲν προβλέπονται ἢ δὲνεῖναι δυνατόν νὰ προσδιορίζωνται ἀπὸ τὰ πολιτικὰ προγράμματα ἢ νὰ λύνονται ἐκάστοτε ἐξωκοινοβουλευτικῶς δι' ἀποφάσεων τῶν κομμάτων. Εἰς τὰ ζητήματα αὐτὰ ἡ ἐλευθερία τοῦ βουλευτοῦ εἶναι, ἐν τῶν ὁρίων τῆς κατευθύνσεως τοῦ κόμματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει, ἀπόλυτος. Κατὰ λογικὴν λοιπὸν συνέπειαν ἡ βουλευτικὴ ἐκλογὴ κάθε ἄλλο παρὰ τὸν χαρακτήρα ἀποφάσεως ἔχει. Ἀποτελεῖ διορισμὸν τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀσκήσουν ἐπὶ ὀρισμένην περίοδον ἀντὶ τοῦ κυριάρχου λαοῦ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Διὰ νὰ εἶναι ἡ ἐκλογὴ ἀπόφασις, ὁπότε θὰ ἐδικαιολογεῖτο νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τὴν πλειοψηφίαν οἱ βουλευταὶ, θὰ ἔπρεπε νὰ περιορίζωνται εἰς τὸ νὰ πρωτοκολλοῦν ἀπλῶς τὴν λαϊκὴν θέλησιν καὶ διὰ κάθε νομοθετικὴν πράξιν νὰ γίνεσθαι νέα ἐκλογὴ. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, διότι εἶναι ἀδύνατον ἡ βουλευτικὴ ἐκλογὴ νὰ εἶναι ἀπόφασις, ἐγεννήθη ὁ θεσμὸς τοῦ δημοψηφίσματος, σύμφωνα μὲ τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀμειωτέρας ἀσκήσεως τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων ἀπὸ τὸν λαόν, ἢ ὁποῖα ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξουδετερώνη ποτὲ τὴν ἀνάγκην ὑπάρξεως νομοθετικοῦ σώματος, διότι δὲν εἶναι δυνατὴ, ἰδίως εἰς τὰ μεγάλα Κράτη, ἡ ἐνέργεια δημοψηφίσματος διὰ κάθε νομοθετικὴν πράξιν.

Τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν τῆς βουλευτικῆς ἐκλογῆς δὲν μεταβάλλει τὸ γεγονός, ὅτι ἀπὸ τὸ νομοθετικὸν σῶμα πηγάζει ἡ Κυβέρνησις, τοῦλάχιστον εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ Κράτη. Μολονότι ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἐντεταλμένη νὰ ἐφαρμόξῃ τοὺς νόμους, δὲν ἰσχύει δι' αὐτὴν ὅ,τι ἐλέχθη διὰ τοὺς φερέας τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Μεταξὺ τῶν δύο ὑπάρχει μεγίστη διαφορά. Ἡ Κυβέρνησις διευθύνει κατ' οὐσίαν τὰς νομοθετικὰς ἐργασίας καὶ ἀσχεῖ διὰ τοῦ δικαιώματος τῆς κυρώσεως τῶν νόμων χωριστὰ νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως ἐκτελεστικῶν διαταγμάτων καὶ εἰς μεγαλυτέρον βαθμὸν τῶν κατ' ἐξουσιοδότησιν τῆς Βουλῆς ἐκδιδομένων, τὰ ὁποῖα περιέχουν κανόνα δικαίου — δὲν ἔμεινεν ἐπὶ τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων, διότι ἀποτελοῦν ἀνωμαλίαν — τῆς παρέχου ἐξαιρετικῆς δικαιοδοσίαν. Ἀποφασίζει ἐπὶ ζητημάτων, τὰ ὁποῖα θίγουν ἀμέσως τὸ κρατικὸν καὶ λαϊκὸν σύνολον, γενικῶς δὲ εἰς τὰς ἀποφάσεις

της έχει άσυγκρίτως μεγαλύτεραν διακριτικήν εξουσίαν, απόδ,τι αϊ δικαστικά αρχά. Τέλος προτίσται δλης τής διοικητικής μηχανής. Δι'δλους αυτούς τούς λόγους, κατά τήν σύγχρονον κοινοβουλευτικήν αντίληψιν, ή λαϊκή κυριαρχία παραβιάζεται, όταν ή Κυβέρνησις δέν προέρχεται από τήν λαϊκήν θέλησιν, ή όποία εκφράζεται έμμέσως διά τών βουλευτών. Καί εφόσον άφ' ένός ή Κυβέρνησις άσκή εκτελεστικήν εξουσίαν, διά τήν όποίαν απαιτείται πολιτική όμοιογένεια προσώπων και άρμονική συνεργασία, άφ' έτέρου δέ είναι αδύνατος ή πολιτική συνταύτισις όλων τών πολιτών, ώς μόνη λύσις άπομένει ό προσδιορισμός τής Κυβερνήσεως από μόνην τήν πλειοψηφίαν. Έκ τούτων όμως δέν έπεται, ότι ή εκλογή τών βουλευτών είναι άπόφασις και κατά συνέπειαν πρέπει και αυτοί ναπρόέρχωνται από μόνην τήν πλειοψηφίαν, διότι ή εκλογή τών βουλευτών κατ' αναλογίαν δέν έμποδίζει, άλλ' άκριβώς εξασφαλίζει τόν προσδιορισμόν τής Κυβερνήσεως από τήν πλειοψηφίαν και διότι όσον και αν έπηρεάζει ή Κυβέρνησις τās νομοθετικές έργασίας, τό νομοθετικόν σώμα άποτελει ξεχωριστόν όργανον διά τήν άσκησιν τής νομοθετικής εξουσίας και τόν έλεγχον τών κυβερνητικών πράξεων. Η αντίθετος εκδοχή θα είχεν ώς λογικήν συνέπειαν τήν κατάργησιν του νομοθετικού σώματος.

Όποιοσδήποτε όμως και αν είναι ό νομικός χαρακτηρισμός τών βουλευτών, τό άναμφισβήτητον είναι, ότι ό λαός εξαγχει τās κυριαρχικά του δικαιώματα με τήν εκλογήν τών βουλευτών και τούτο προσπίπτει εις τήν αντίληψιν όλων, χωρίς να υπάρχει καμία ανάγκη νομικών γνώσεων. Συνέπεια τούτου είναι, ότι εκείνοι οί πολίται, οί όποιοί δέν αντιπροσωπεύονται καθόλου ή δέν αντιπροσωπεύονται έπαρκώς εις τήν Βουλήν δέν μετέχουν ή δέν μετέχουν έπαρκώς εις τήν νομοθετικήν εξουσίαν, δηλ. ύφίστανται στέρησιν ή ελάττωσιν τών κυριαρχικών των δικαιωμάτων. Καί επειδή δέν είναι πρακτικώς δυνατόν κάθε πολίτης να έχη και ένα αντιπρόσωπον, τό μόνον πού είναι δυνατόν και επιδεβλημένον, είναι κάθε σχετικώς σημαίνουσα όμάς πολιτών ή πολιτική μερίς να έχη άριθμόν αντιπροσώπων ανάλογον προς τόν άριθμόν τών μελών της. Τούτο, τό αναλογικόν δηλ. εκλογικόν σύστημα, εξασφαλίζει κατά τό δυνατόν μέτρον τήν λαϊκήν κυριαρχίαν και τήν ισότητα τών πολιτικών δικαιωμάτων.

Εις τήν Γαλλικήν Έπανάστασιν, ή όποία διεκήρυξε τās δύο αυτές θεμελιώδεις αρχάς του σημερινού αντιπροσωπευτικού πολιτεύματος δέν διετυπώθη, εκτός από μεμονωμένην και άτελή υπόδειξιν<sup>(1)</sup> και ή

(1) Ο Condorcet, όπως ανεφέρθη ήδη, υπεστήριξε τήν καθιέρωσιν τής περιορισμένης ψήφου.

άναγκαία αυτών συνέπεια, ή αναλογική εκπροσώπησις. Τούτο προήλθεν εκ του ότι δέν ήσαν τότε άντιληπτά τ' άποτελέσματα του πλειοψηφικού συστήματος. Άλλως δέν ήτο δυνατόν παρά να καταλήξουν τότε εις τās αυτās λογικά συμπεράσματα πού καταλήγομεν σήμερα, διότι άλλως δέν ήτο δυνατόν να σταθή ή αρχή, ή περιλαμβανομένη εις τήν διακήρυξιν τών ανθρωπίνων δικαιων ότι «ό νόμος είναι ή εκφρασις τής γενικής θελήσεως. Όλοι οί πολίται δικαιούνται να συντρέχουν εις τόν σχηματισμόν τής προσωπικώς ή δια τών αντιπροσώπων των», ή όποία σαφέστερα διετυπώθη εις τό Σύνταγμα του 1743 — «Κάθε πολίτης έχει ίσον δικαίωμα να συντρέχη άμέσως ή έμμέσως εις τήν νομοθεσίαν και εις τήν εκλογήν τών αντιπροσώπων του λαού και τών δημοσίων λειτουργών» — και ακόμη σαφέστερα και συνεπέστερα εις μίαν αίτησιν τών πολιτών τών Παρισίων, οί όποιοί εις τās 1788 είπαν, ότι «ή αντιπροσωπεία πρέπει να είναι δικαία... Κάθε Γάλλος, ό όποιος δέν παρακάθεται εις τās Βουλās (États généraux) έχει τό δικαίωμα να αντιπροσωπεύεται εις αυτās και κανείς δέν έχει τό δικαίωμα να αντιπροσωπεύεται περισσότερον από άλλον.» Η προσοχή τότε έστρέφετο εις τήν εξασφάλισιν αναλόγου προς τόν πληθυσμόν εκπροσώπησεως κάθε εκλογικής περιφερείας και αυτήν τήν αναλογίαν έχουν υπ' όψιν οί άνδρες τής επανάστασεως, όταν όμιλούν περι δικαίας αντιπροσωπεύσεως, κατ' αντίθεσιν προς τόν αυθαίρετον καθορισμόν τής αντιπροσωπεύσεως εις τās Βουλās τών τάξεων του μοναρχικού καθεστώτος<sup>(1)</sup>. Άλλ' ή εκλογή εις κάθε περιφερείαν άριθμού βουλευτών, αναλόγου προς τόν πληθυσμόν δέν εξασφαλίζει δικαίαν αντιπροσώπευσιν, διότι αϊ εκλογικαί περιφερείαι δέν άποτελούν ιδιαιτέρας ένότητας με ξεχωριστά συμφέροντα, όπως αϊ δεσμεύουσαι τās άτομα παλαιά οργανωμένα τάξεις του μοναρχικού καθεστώτος ή τās όμοσπονδα Κράτη, εις τρόπον ώστε ή υπόδειξις τών αντιπροσώπων από μόνας τās πλειοψηφίας των να είναι άρκετή προς ύποστήριξιν τών ιδιαιτέρων άπόψεών των και συμφερόντων. Τοιοῦτοι δεσμοί ή διακρίσεις — εκτός τών όμοσπονδιών — δέν υπάρχουν πλέον. Τās πολιτικά δικαιώματα είναι άτομικά και ικανοποιούνται μόνον, όταν ή κατανομή τών βουλευτικών θέσεων είναι ανάλογος προς τόν άριθμόν τών διαφόρων ομάδων πολιτών, όχι υπό τήν έννοιαν

(1) «Η δευτέρα αρχή», λέγει εις ένα λόγον του ό Mirabeau, «είναι ότι ή αντιπροσώπευσις πρέπει να είναι ίση... Η αντιπροσώπευσις θα είναι ίση κατ' άριθμόν, εάν κάθε όμάς ανθρωπων εκλέγει τόσους αντιπροσώπους, όσους μία άλλη όμάς, έχουσα τήν αυτήν αριθμητικήν δύναμιν». Υπό τήν αυτήν έννοιαν, ό Mirabeau παρέβαλε τās Βουλās με γεωγραφικούς χάρτας.

τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν, ἀλλὰ τῆς συμπτώσεως πολιτικῶν ἰδεῶν καὶ σκοπῶν.

Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς γνώμης τῆς πλειοψηφίας, ἢ ὅποια πηγάζει ἀναγκαστικῶς ἀπὸ τὴν ἰσότητά τῶν πολιτῶν, δὲν ἔμπορεῖ φυσικὰ νὰ θιγῆθῃ<sup>(1)</sup>, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δικαιολογεῖ τὴν κατάληψιν εἰς κάθε ἐκλογικὴν περιφέρειαν ὅλων τῶν βουλευτικῶν θέσεων ἢ καὶ δυσαναλόγως τοῦ μεγαλύτερου μέρους αὐτῶν ἀπὸ τὴν πλειοψηφίαν, ἀπὸ μίαν οἰανδῆποτε πλειοψηφίαν. Οὐδ' ἔχει καμμὴν ἀξίαν τὸ ἐπιχειρήμα πού προβάλλεται ἀντιθέτως, ὅτι, ἐὰν ὅλον τὸ Κράτος ἀπετέλει μίαν καὶ μόνην ἐκλογικὴν περιφέρειαν, ὅλοι οἱ βουλευταὶ θὰ ἐξελέγοντο ἀπὸ τὴν πλειοψηφίαν, διότι τοῦτο θὰ ἀπετέλει τὸ χειρότερον ἐκλογικὸν σύστημα. Θὰ κατέπνιγε κάθε ἀντιπολίτευσιν, θὰ κατέρριπτε τὸ κύρος τοῦ κοινοβουλίου. Ἐπὶ ἀμέσου δημοκρατίας—τὸ δημοψήφισμα εἶναι μία μορφή ἀμέσου δημοκρατικῆς λειτουργίας— ὑπερισχύει βέβαια ἡ γνώμη τῆς πλειοψηφίας, ἀλλ' ἀφοῦ ἀκουσθῶν ὅλοι αἱ γνῶμαι καὶ ὑποστηρικθῶν ὅλα τὰ συμφέροντα. Καὶ εἰς τὴν Βουλὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπὶ ὀρισμένην περίοδον ἀνατίθεται ἡ ἀσκῆσις τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων, δὲν ἔμπορεῖ παρὰ νὰ ἰσχύουν οἱ αὐτοὶ ὅροι. Νὰ ἀποφασίζῃ δηλ. ἡ πλειοψηφία, ἀλλ' ἀφοῦ ἀκουσθῶν ὅλοι αἱ γνῶμαι καὶ ὑποστηρικθῶν ἐν μέτρῳ δικαίῳ ὅλα τὰ συμφέροντα. Καὶ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ περιέχῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἢ Βουλῆς ἀνάλογον ἀντιπροσώπευσιν τῶν σημαίνοντων πολιτικῶν ρευμάτων, τῶν ὀργανωμένων ὁμαδικῶν συμφερόντων. Εἰ αἱ δὲ ἄμουσον τὸ ἄλλο ἐπιχειρήμα πού προβάλλεται ἀπὸ τοὺς ἀντιφρονούντας, ὅτι τὸ ἀναλογικὸν σύστημα περιτετεῖ, διότι, λόγῳ τῆς διαίρεσεως τοῦ Κράτους εἰς ἐκλογικὰς περιφέρειας, εἶναι πάντως δυνατόν εἰς τὰς μειοψηφίας νὰ ἐκλέγουν μερικῶς ὑποψηφίους καὶ εἰς τὸ χέρι τῶν εἶναι νὰ ἐκλέγουν τοὺς καλύτερους τῶν, ὁπότε τὰ πράγματα εἶναι ἐν τάξει, ἐπειδὴ ἡ ὑποστήριξις τῶν ἀπόψεων ἐνὸς μειοψηφουμένου κόμματος, λαμβανόμενου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ πλειοψηφία πάντως θὰ ἀποφασίσῃ, δὲν εἶναι

(1) Τροποποίησιν δύναται νὰ ὑποστῇ καὶ ὑφίσταται κατὰ τοῦτο ὅτι ἐπὶ ἐξαιρετικῶν ζητημάτων εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀπαιτῆται ὀρισμένη πλειοψηφία. Τοῦτο ἐπιβάλλεται νὰ γίνεταί ἰδίως ἐπὶ ζητημάτων ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν, τὰ ὁποῖα θίγουν εἰς τὰ καιρία τὰ αἰσθήματα τῶν ἀνθρώπων. Ἴδε περὶ τοῦτο J. Jellinek Das Recht der Minoritäten, Wien 1898. Εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν ὁ Jellinek ὑπενθυμίζει ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς πλειοψηφίας δὲν ἰσχυσε πάντοτε καὶ τονίζει ὅτι ἡ ἐκδημοκρατισμὸς τοῦ δημοσίου βίου, ὁ ὁποῖος ὁλονὸν ἀυξάνει, ἐπιβάλλει τὴν ἀναγνώρισιν δικαιωμάτων εἰς τὰς μειοψηφίας, χάριν νῆς προστασίας τῆς ἀτομικότητος τῶν ἀνθρώπων, τόσοσ ἀπαραιτήτου διὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον.

ζήτημα ἀριθμοῦ, ἀλλὰ ποιότητος ἀντιπροσώπων. Εἶναι ἄμουσον τὸ ἐπιχειρήμα, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι μὲ τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα δὲν εἶναι εὐκόλος ἢ μετατόπισις τῶν ὑποψηφίων, ὥστε νὰ ἀσφαλίζεται ἡ ἐπιτυχία τῶν καλύτερων κάθε κόμματος καὶ κυρίως διότι ὑπάρχει μεγαλύτερα δυνατότης ἀποτελεσματικωτέρας ὑποστηρίξεως μιᾶς μειοψηφίας ὅσον μεγαλύτερος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς. Αὐτὴν δὲ τὴν δυνατότητα, μέχρι βαθμοῦ ἀναλόγου πρὸς τὴν κομματικὴν τῆς δύναμιν, δὲν ὑπάρχει λόγος, ἀντίκειται εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἰσοπολιτείας νὰ τὴν στερηθῆ μία μειοψηφία.

Αἱ ὑπὲρ τοῦ πλειοψηφικοῦ συστήματος ἀντιλήψεις πού ἐξετέθησαν ἕως τώρα, ἐκλαμβάνουν τὰς εἰς τὴν Βουλὴν εὐρισκομένας πολιτικὰς μεριδίας καὶ τὰς Κυβερνήσεις ὡς μὴ δυναμένας καθ' ὅλοκληρίαν νὰ ἐπηρεασθῶν ἀπὸ τὴν λογικὴν τῶν πραγμάτων, ἀπὸ τὴν συζήτησιν, ἀπὸ σοδραῖ ἐπιχειρήματα, εἰς τὸ δάθος δηλ. ὡς ἐντελῶς ἀνηθίκοις. Ἄλλὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἔτσι. Ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Βουλὴν δὲν εἶναι ἀτελεσφόρητος. Ἄσκει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς πλειοψηφίας καὶ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὅθει εἰς συμβιβαστικὰς λύσεις, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὸν πολιτικὸν βίον εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ Κράτη. Τοῦτο συμβαίνει καὶ δταν ὑπάρχουν δύο μόνον κόμματα καὶ φυσικὰ εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν, δταν αὐτὰ εἶναι περισσότερα. Αὐτὸ δὲ εἶναι πλέον σήμερον ὁ κανὼν σύμφωνα μὲ τὴν κοινωνικὴν ἐξέλιξιν. Πρὸς ἐξασφάλισιν λοιπὸν αὐτῆς τῆς ἐπίδρασεως εἶναι φανερόν ποῖαν σημασίαν ἔχει ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν πού ἔχει κάθε κόμμα, εἴτε ἀποτελεῖ πλειοψηφίαν εἴτε ὄχι. Καὶ ἐὰν τυχὸν ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Βουλὴν εἶναι χωρὶς ἀποτέλεσμα, ἔχει ὅμως πάντοτε μεγάλην ἀπήχησιν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην διότι τὸ βουλευτικὸν δῆμα συγκεντρώνει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ. Διὰ τοῦτο ἀπ' αὐτὸ γίνεταί ἡ μεγαλύτερα προπαγάνδα τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν πού διαθέτει κάθε κόμμα, καὶ τὸ μεταψηφούν, ἔχει, ὅπως εἶναι εὐνόητον, ἐπίσης σημασίαν διὰ τὴν ἀσκῆσιν τοῦ ἐλέγχου τῆς Κυβερνήσεως, καθὼς καὶ διὰ τὸν σχηματισμὸν αὐτῆς, ἰδίως δταν στηρίζεται εἰς συνασπισμὸν κομμάτων.

Εἶναι λοιπὸν σαφὲς ποῖαν οὐσιαστικὴν σημασίαν ἔχει διὰ τὰ κόμματα, εἴτε εἶναι πλειοψηφία εἴτε μειοψηφία, ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτικῶν θέσεων πού καταλαμβάνουν, πόσον εἶναι ἀδίκον, ἀντίθετον εἰς κάθε ἐννοίαν ἰσοπολιτείας ἢ κατάληψις ὅλων αὐτῶν τῶν θέσεων ἢ δυσαναλόγως τοῦ μεγαλύτερου μέρους αὐτῶν ἀπὸ τὴν πλειοψηφίαν, μεγάλην ἢ καὶ ἐλαχί στήν, πόσον τοῦτο ἀποτελεῖ κατατυράννησιν τῆς

μειοψηφίας από τὴν πλειοψηφίαν. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο. Ὅπως ἤδη ἐδείχθη, μὲ τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα ὑπάρχει σοβαρὰ πάντοτε δυνατότης νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὰς ἐκλογὰς ἡ λαϊκὴ μειοψηφία καὶ ὄχι ἡ πλειοψηφία. Καὶ ἡ δυνατότης αὕτη εἶναι μεγαλύτερα, ὅταν ὑπάρχουν περισσότερα ἀπὸ δύο κόμματα. Ἔτσι καταρρέει δλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῶν ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τοῦ πλειοψηφικοῦ συστήματος, τὸ ὅποσον προορισμὸν ἔχει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπικράτησιν τῆς πλειοψηφίας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι αὕτη ἡ δυνατότης ἀντιστρόφου ἀπὸ τὴν λαϊκὴν πολιτικὴν σύνθεσιν συγκροτήσεως τῆς Βουλῆς δὲν ἀποκλείεται ἀπολύτως μὲ τὰ περισσότερα συστήματα ἀναλογικῆς ἐκπροσωπήσεως, ἀλλὰ περιορίζεται εἰς ἀσυγκρίτως στενὰ ὄρια πρὸς τὴν καθιστοῦν φανταστικὴν. Τοῦτο δὲν εἶναι βέβαια ἐστερημένον σημασίας. Καὶ ἐπὶ τέλος δι' αὐτὸ ἐτελειοποιήθη τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα, διὰ νὰ ἀποκλείῃ τὴν δυνατότητα αὐτὴν, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐντελῶς δικαίαν κατανομήν τῶν βουλευτικῶν θέσεων καὶ συνεπῶς καὶ ἐπικράτησιν τῆς πλειοψηφίας.

Ἄλλη ἀντίρρησης πρὸς τὸν ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν συστήματος, εἶναι ὅτι προκαλεῖ μεγάλην κατάρτησιν τῶν κομμάτων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐμποδίζει τὸν σχηματισμὸν εἰς τὴν Βουλὴν σταθερᾶς πλειοψηφίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν δυσχεραίνει τόσο τὰς νομοθετικὰς ἐργασίας, ὅσον καὶ τὴν συγκρότησιν μονίμου Κυβερνήσεως.

Ἡ ἀντίρρησις αὕτη στηρίζεται ἐν μέρει εἰς ἄγνοιαν καὶ ἐν μέρει εἰς κακὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων. Καὶ πρῶτον ὡς πρὸς τὰ κόμματα. Αὐτὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἀντιθέσεων πραγματικῶν περιεχομένου κοινωνικοῦ, ἢ οἰκονομικοῦ, ἢ ἔθνικοῦ, ἢ θρησκευτικοῦ, ἢ ἀρχῶν πολιτικῶν, ἢ καὶ μόνον προσωπικοῦ. Ἡ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις καὶ ἡ ἐπέκτασις τῶν λειτουργῶν τοῦ Κράτους εἶναι φυσικὸν νὰ ὠθῆ εἰς αὐξησίν τῶν πολιτικῶν ἀντιθέσεων καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς κατάρτησιν κομματικὴν, ἢ ὅποια δι' αὐτὸ ἔχει γίνεαι ἀνάγκη. Τὸ παλαιὸν σύστημα τῶν δύο κομμάτων ἀνήκει πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν. Δὲν ὑφίσταται πλέον εἰς κανὲν μέρος, οὔτε εἰς τὸν κλασσικὸν τόπον του, τὴν Ἀγγλίαν. Τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα διευκολύνει τὴν γένεσιν νέων κομμάτων καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν κομματικὴν κατάρτησιν, ἀλλὰ μόνον, ὅταν τὰ πράγματα ὠθοῦν εἰς τοῦτο, ὅταν ὑπάρχῃ οὐσιαστικὴ πολιτικὴ ἀντίθεσις, ἀλλῶς ὄχι. Διότι ὁ πολιτικὸς ἀγὼν μὲ τὸ ἀναλογικὸν σύστημα καθίσταται δυσχερέστερος διὰ τὰ άτομα, γενικώτερος καὶ ἀγνότερος. Ἐξ ἀντιθέτου τὸ σύστημα τῆς κατὰ πλειοψηφίαν ἐκλογῆς, ἰδίως ὅταν στηρίζεται εἰς στενωτάτην περιφέρειαν, δυσχεραίνει ἀλλὰ δὲν ἐμποδίζει τὴν κομματικὴν κατάρτησιν. Περὶ τούτου δὲν δύναται πλέον νὰ ὑπάρξῃ σοβαρὰ ἀμφι-

σότησις, διότι ἀφθονοὺν αἱ ἀποδείξεις ἐκ τῆς τελευταίας πολιτικῆς ἱστορίας. Εἰς τὸ Βέλγιον ὑπῆρχαν εἰς τὴν Βουλὴν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀναλογικοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος τρεῖς κόμματα, οἱ καθολικοί, οἱ φιλελεύθεροι καὶ οἱ σοσιαλισταί. Μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀναλογικῆς ἐκπροσωπήσεως (1900) ἔμεινεν ἡ αὕτη κομματικὴ διαίρεσις. Καὶ σήμερον ἀκόμη μετὰ τῶν τριῶν αὐτῶν κομμάτων ἔχουν κατανεμηθῆ αἱ βουλευτικαὶ θέσεις, ἐκτὸς πέντε θέσεων, τὰς ὁποίας κατέχουν ἀδιάλλακτα καὶ ἀνεξάρτητα στοιχεῖα. Εἰς τὴν Γερμανικὴν Αὐτοκρατορίαν τὰ ἀντιπροσωπεύμενα κόμματα εἰς τὸ Reichstag ἦσαν κατὰ τὸ 1917 13, σήμερον, μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς Δημοκρατίας καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀναλογικῆς ἀντιπροσωπεύσεως, εἶναι μόνον 11. Ἐπῆλθε μὲν διαίρεσις μερικῶν κομμάτων, ὅπως τῶν ἀνεξαρτήτων σοσιαλιστῶν διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, ἐξ ἄλλου ὁμοῦ ἐξέλιπαν μερικὰ ἐθνικιστικὰ κόμματα, ὅπως τὸ πολωνικόν, τὸ τῶν Ἀλσατῶν καὶ τῶν Δανῶν. Εἰς τὴν Βυρτεμβέργην ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀναλογικῆς εἰς τὰ 1906 δὲν ἐπροκάλεσε καμμίαν κομματικὴν διαίρεσιν. Εἰς τὴν Πρωσίαν τὰ ἀντιπροσωπεύμενα εἰς τὴν Βουλὴν κόμματα μετὰ τὴν καθιέρωσιν τῆς ἀναλογικῆς ἀπὸ 8 ἔγιναν 9. Ὁμοίως ἠῤῥησαν τὰ κόμματα κατὰ τι εἰς ἄλλα γερμανικὰ Κράτη, ὅπως εἰς τὴν Βάδην, — ἀπὸ 6 εἰς 9 —, τὴν Βαυαρίαν — ἀπὸ 5 εἰς 7 — καὶ τὴν Σαξωνίαν — ἀπὸ 4 εἰς 7 —. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ὁμοῦ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ νέου ἐκλογικοῦ συστήματος, ἀλλὰ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀνατροπῆς πρὸς τὴν Γερμανίαν. Εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἀπὸ τὰ 1913 ἀντιπροσωπεύοντο εἰς τὴν Βουλὴν ἕξ κόμματα, ἐσχηματίσθησαν τέσσαρα νέα κόμματα, ἀλλὰ τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν, οἱ κομμουνισταὶ καὶ οἱ φασίσταὶ συνεκροτήθησαν εἰς ἰδιαίτερα κόμματα ἐντελῶς ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος. Εἰς τὴν Ἑλβετίαν ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀναλογικῆς εἰς μερικὰ Καντόνια πρὸς ὑπῆρχαν σοβαραὶ ἀντιθέσεις, ἐπροκάλεσε διαίρεσιν κομματικὴν, ὅπως εἰς τὴν Γενεύην, ὅπου μὲ τὸ παλαιὸν ἐκλογικὸν σύστημα ἐπιέζοντο οἱ συντηρητικοὶ καθολικοὶ ἀπὸ τοὺς διαμαρτυρομένους συντηρητικοὺς καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐχρησιμοποίησαν τὴν ἀναλογικὴν, ὅπως σχηματίσθαι ἀνεξάρτητον κόμμα. Ἀντιθέτως εἰς ἄλλα Καντόνια, ὅπου δὲν ὑπῆρχε πραγματικὴ ἀνάγκη, ὅπως εἰς τὸ Freiburg, τὸ Zug, τὸ Solothurn καὶ τὸ Schwyz διετηρήθησαν τὰ παλαιὰ κόμματα. Μόνον πρὸς διευκολύνθη ἡ ἐκλογὴ ἀντιπροσώπων τῶν σοσιαλιστῶν, οἱ ὅποιοι καὶ προηγουμένως ἀπέτελλον ἰδιαίτερον κόμμα καὶ ἡ ἐψήφισαν ἀνευ ἀποτελέσματος τοὺς ἰδικούς των ὑποψηφίους ἢ ὑπεστήριξαν τοὺς φιλελεύθερους καὶ κάποτε καὶ τοὺς συντηρητικούς. Εἰς τὴν Φιλανδίαν

ὁμοίως ἢ ἐφαρμογή τῆς ἀναλογικῆς εἰς τὰ 1907 δὲν ἐπέφερε καμμίαν μεταβολὴν εἰς τὴν κομματικὴν διαίρεσιν. Τὰ κόμματα ἔμειναν 5, ὅπως καὶ πρὶν. Σήμερον εἶναι 6. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, παρὰ τὴν διατήρησιν τοῦ πλειοψηφικοῦ συστήματος, ἐγκατελείφθη ἤδη ἀπὸ ἐτῶν τὸ σύστημα τῶν δύο κομμάτων. Καὶ μετὰ τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἰρλανδίας καὶ συνεπῶς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Ἰρλανδῶν ἀπὸ τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ἀντιπροσωπεύονται ἐκεῖ τέσσαρα κόμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν, τὸ ἐργατικὸν ἀποτελεῖ ὁμοσπονδίαν μικροτέρων κομματικῶν ἀποχρώσεων. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπίσης μετὰ τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα ἀντιπροσωπεύοντο τὸ 1914 εἰς τὴν Βουλὴν 9 κόμματα. Διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου ἔγιναν μερικοὶ κομματικοὶ μετασχηματισμοὶ καὶ εἰς τὰ 1918 εἶχαν ἐγγραφῆ εἰς τὴν Βουλὴν 12 κόμματα. Μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόθου ἀναλογικοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος ὁ ἀριθμὸς τῶν κομμάτων ἀνέρχεται εἰς 9. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν, μετὰ ἐφαρμογὴν εἰς ὀλίγας μόνον περιφέρειας συστήματος ἀντιπροσωπεύσεως τῶν μειοψηφῶν, τὰ κόμματα εἶναι 6, εἰς τὴν Ρουμανίαν 12. Καὶ ἐδῶ εἰς τὸν τόπον μας, μολοντί ἢ εὐρεῖα περιφέρεια μετὰ τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα ὠθεῖ ἀναγκαστικῶς εἰς δύο μεγάλα ρεύματα τὸν λαόν, δὲν παρεκωλύθη ὁ σχηματισμὸς περισσοτέρων ἀπὸ δύο κομμάτων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τελευταίας Ἑθνικῆς Συνελεύσεως, ἂν καὶ ἢ ἐναντίον τῶν φιλελευθέρων ἀντιπολιτευσῶν διεξήγαγε συνασπισμένον ἀγῶνα, ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς τρία διακεκριμένα κόμματα, χωρὶς νὰ ὑπολογισθοῦν οἱ μεμονωμένοι ἀνεξάρτητοι καὶ οἱ Ὀθωμανοί, οἱ ὅποιοι κατ' οὐσίαν ἀπετέλουν ἰδιαιτέραν ὁμάδα. Παλαιότερα μετὰ τὴν στενὴν περιφέρειαν κατὰ μείζονα λόγον δὲν ἠμποδίζετο ὁ σχηματισμὸς περισσοτέρων κομμάτων ἀπὸ δύο.

Καὶ τώρα ὡς πρὸς τὴν δυνατότητα σχηματισμοῦ πλειοψηφίας καὶ κυβερνητικῆς σταθερότητος. Τὸ ἀναλογικὸν σύστημα δὲν ἐμποδίζει τὸν σχηματισμὸν πλειοψηφίας, ἐφόσον ὑπάρχη πλειοψηφία εἰς τὸν λαόν. Τοῦναντίον ἐξασφαλίζει τὴν ἐπικράτησιν αὐτῆς καὶ εἰς τὴν Βουλὴν. Καὶ ἂν ἀπὸ τὸ ἓν μέρος, μετὰ τὴν κομματικὴν διαίρεσιν, τὴν ὁποίαν, ὅταν ὑπάρχη ἀνάγκη, δυσκολύνει, τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα συντελεῖ εἰς τὸ νὰ περιορίζεται ὁ ὄγκος τῆς πλειοψηφίας, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καθιστᾷ τὴν πλειοψηφίαν παγιωτέραν, διότι συντείνει, εἰς τὸ νὰ ἀπαρτίζεται αὐτὴ ἀπὸ ὁμοιογενῆ στοιχεῖα, νὰ στηρίζεται εἰς πραγματικὴν κομματικὴν ὀργάνωσιν καὶ νὰ ἀποβλέπη εἰς ἀγῶνα γενικωτέρων συμφερόντων καὶ ἀρχῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἢ κομματικὴ ἀστάθεια τῶν βουλευτῶν νὰ περιορίζεται εἰς μέγιστον βαθμόν. Παράδειγμα παρέχει τὸ Βέλγιον. Οἱ καθολικοὶ εἶχαν τὴν πλειοψηφίαν ἀπὸ τὰ 1884.

Μετὰ τὴν καθιέρωσιν τῆς ἀναλογικῆς περιορίσθη μὲν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἢ πλειοψηφία των, ἀλλ' διετηρήθη σταθερὰ εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ἔγινε παγιωτέρα (\*). Παρουσιάσθησαν μὲν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ἐκλογὰς πολλοὶ συνδυασμοί, ἀλλ' αἱ θέσεις κατελήφθησαν ἀπὸ τοὺς συνδυασμοὺς τῶν τριῶν μεγάλων ὀργανωμένων κομμάτων, τὰ ὅποια καὶ μόνον προηγουμένως ἀντιπροσωπεύοντο εἰς τὴν Βουλὴν.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἢ κομματικὴ ὑποδιαίρεσις προχωρήσῃ καὶ ἐμποδίσῃ τὸν σχηματισμὸν πλειοψηφίας εἰς τὴν Βουλὴν ἀπὸ ἓνα κόμμα, δὲν ἐπιταί ὅτι δημιουργεῖται ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου κυβερνητικὴ ἀστάθεια, ἀκυβερνησία. Ἀναγκαιῶς δύο ἢ καὶ περισσότερα κόμματα ἐνοῦνται, συνασπίζονται καὶ στερεώνουν μίαν κοινὴν Κυβέρνησιν. Αὐτὸ διευκολύνεται, διότι, ὅταν εἶναι πολλὰ κόμματα, εἶναι φυσικὸν νὰ μὴ εὐρίσκωνται ὅλα μετὰξύ των εἰς τόσῃ ἀντίθεσιν, εἰς ὅσῃ εὐρίσκονται, ὅταν εἶναι δύο μόνον κόμματα, ἀλλὰ νὰ ὑπάρχη μετὰξύ μερικῶν ἐξ αὐτῶν κατὰ ὁμάδας κάποια συγγένεια ἀρχῶν, προσέγγισις κατευθύνσεων, σύμπτωσις ἐγγυτέρων σκοπῶν, ἔστω καὶ ἐκ μόνης τῆς μεγάλης ἀντιθέσεως πρὸς ἄλλα κόμματα. Εἶναι φυσικὸν τὰ κόμματα ὑπὸ ἐποψίν γενικωτάτης κατευθύνσεως ἢ νὰ θέλουν τὴν ἐπαναφορὰν παλαιῶν καθεστῶτων ἢ τὴν διατήρησιν τῶν ὑφισταμένων ἢ τὴν προοδευτικὴν ἐξέλιξιν ἢ τὴν ριζικὴν καὶ ἀπότομον μεταβολὴν σύμφωνα μετὰ τὴν προφανῆ κοινωνικὴν ἐξέλιξιν ἢ καὶ μετὰ μίαν ἐπαναστατικὴν ἰδεολογίαν. Ὅσον καὶ ἂν ἢ διαίρεσις αὐτὴ εἶναι σχηματικὴ καὶ δὲν περιλαμβάνει καὶ κόμματα σοβαρά, ἰδίως τὰ στηριζόμενα εἰς ἐθνικὴν ἢ θρησκευτικὴν διαφορὰν, δεικνύει ὅμως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥτιον τὰς γενικωτέρας κομματικὰς κατευθύνσεις καὶ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἔτσι εἰς τὴν Γαλλίαν μετὰξύ τῆς ἄκρας δεξιᾶς καὶ τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς, ὑπάρχουν τὰ κόμματα τοῦ κέντρου ποὺ προσεγγίζουν ἄλλα περισσότερο εἰς τὴν πρώτην καὶ ἄλλα περισσότερο εἰς τὴν δευτέραν καὶ τὰ ὅποια σχηματίζουν Κυβερνήσεις συνασπισμοῦ. Εἶναι δὲ αὐτὰ ἄρκετὰ σταθερά, σταθερώτεροι πολλάκις ἀπὸ τὰς προσερχόμενας ἀπὸ ὁμοειδῆ πλειοψηφίαν. Εἰς τὴν Γερμανίαν συμβαίνει κατὰ ἀνάλογον. Αἱ Κυβερνήσεις στηρίζονται εἰς συνασπισμὸν τῶν κομμάτων, τῶν εὐρισκομένων μετὰξύ τῆς ἄκρας δεξιᾶς, τῶν μοναρχικῶν, καὶ τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς, τῶν κομμουνιστῶν. Εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν ὁ κομματικὸς θρυμματισμὸς εἶναι μέγιστος. Ὑπάρχουν ἐκεῖ 18 κόμματα. Αἱ κυβερνήσεις προέρχονται ἀπὸ συνασπισμὸν

(\* Paul Dubois, La représentation proportionnelle soumise à l'expérience belge. Paris 1906, p. 53, 133, 135.



τῶν κομμάτων, τῶν εὐρισκομένων μεταξύ τῶν κομμουνιστῶν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τῶν γερμανικῶν κομμάτων ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ ἐν τούτοις δὲν παρατηρεῖται κυβερνητικὴ ἀστάθεια. Ἐντὸς ἑξ ἑτῶν ἐσχηματίσθησαν τέσσαρες Κυβερνήσεις. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου καὶ κατόπιν Κυβερνήσεις συνασπισμοῦ διεχειρίσθησαν τὰ μεγαλύτερα ζητήματα ποῦ ἀπησχόλησάν ποτε τὸ Κράτος αὐτό. Μετὰ τὰς τελευταίας ἐκλογὰς ἐσχηματίσθη ὁμοιογενὴς ἰσχυρὰ πλειοψηφία καὶ Κυβέρνησις. Ἡ σταθερότης τῆς εἶναι πολὺ κατωτέρα τῶν Κυβερνήσεων συνασπισμοῦ. Εἰς τὸ Βέλγιον ἐπίσης παρατηρήθησαν συχνὰ κυβερνητικὰ μεταβολαί, παρ' ὅλην τὴν ὁμοιογένειαν τῆς πλειοψηφίας. Καὶ εἰς τὸν τόπον μας αἱ συχνὰ κυβερνητικὰ μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι ἐχαρκτηρίζον κυρίως τὴν κυβερνητικὴν ζωὴν μέχρι τοῦ 1880, ἐμφανίζονται καὶ κατόπιν, παρὰ τὸν σχηματισμὸν δύο μεγάλων κομμάτων<sup>(1)</sup>, καὶ δὲν ἔχουν αἰτίαν τόσον τὴν ἔλλειψιν ὁμοιογενοῦς πλειοψηφίας, ὅσον τὴν ἀνικανότητα τῶν Κυβερνήσεων νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ ἀναφυόμενα μεγάλα πολιτικὰ ζητήματα καὶ νὰ συγκρατήσουν τὴν πλειοψηφίαν των. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ ἀνώμαλος πολιτικὴ κατάστασις δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν κομματικὴν διαίρεσιν, οὐδὲ κατὰ περισσώτερον λόγον εἰς τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα. Ὁ φασισμὸς ὀφείλεται ἀπὸ μὲν τὸ ἓνα μέρος εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ κομμουνισμοῦ, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἀπέβλεψε ποτε διὰ τὴν ἐπικράτησιν του εἰς τὴν χρησιμοποίησιν κοινοβουλευτικῶν μέσων, ἀλλὰ εἰς τὴν βίαν, ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο μέρος εἰς τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἐπισήμου Κράτους νὰ ἀποσοδῆσῃ ἀμέσως, διὰ τῶν ἰδίων του δυνάμεων τὸν κίνδυνον αὐτὸν καὶ εἰς τὴν ἀνάθεσιν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἔργου τούτου εἰς ἰδιωτικὴν ὀργάνωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφέθη ἐλευθερία ἐνεργείας. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα καὶ τὴν διαίρεσιν τῶν κομμάτων. Καὶ τὸ Γερμανικὸν Κράτος ἀντιμετώπισε σοβαρώτερον κομμουνιστικὸν κίνδυνον, ἀλλὰ τὸν ἀπεσόδησε μὲ τὰ κρατικὰ μέσα. Ἀφοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐνισχύθη ὁ σχηματισμὸς πολιτικῆς ὀργανώσεως, χρησιμοποιοῦσης τὴν βίαν καὶ ἀρέθη ἐλεύθερος ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ἦτο φυσικόν, ὅταν ἡ φασιστικὴ ὀργάνωσις ἐξωγκώθη, νὰ κατακτήσῃ καὶ τὸ ἐπίσημον Κράτος.

Ἡ κατηγορία λοιπόν, ὅτι τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα καθι-

(1) Ἀπὸ τὴν ὀρκωμοσίαν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου — 1863 — ἕως τὸ 1880, συμπεριλαμβανόμενον, ἀναλογοῦν δύο Κυβερνήσεις κατ' ἔτος. Κατὰ τὴν περίοδον ἀπὸ τὸ 1881 ἕως τὴν τελευταίαν Ἐπανάστασιν, παρ' ὅλα τὰ μακρὰ ὑπουργεῖα τοῦ Τρικοῦτη καὶ τῶν Φιλελευθέρων, ἀναλογεῖ μία κυβερνητικὴ μεταβολὴ κατ' ἔτος.

στᾶ ἀναγκαίως Κυβερνήσεις συνασπισμοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου προκαλεῖ ἀστάθειαν κυβερνητικὴν, δὲν ἴσχυται νὰ σταθῇ. Εἰς τὸν σχηματισμὸν τοιούτων κυβερνήσεων ἀποδίδουν καὶ τὸ ἐλάττωμα, ὅτι προάγει τὴν κομματικὴν συναλλαγὴν, ὅτι δηλ. ἐπιτυγχάνεται δι' ἱκανοποιήσεως ἀδικιολογῶν φιλοδοξιῶν, ἐν γένει προσωπικῶν ἀνταλλαγμάτων καὶ παροχῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι ἀβάσιμον, διότι ἡ συμφωνία περὶ σχηματισμοῦ κυβερνήσεως συνασπισμοῦ λαμβάνεται δημοσίᾳ ἀπὸ τὰ κόμματα αὐτά, τὰ ὁποῖα, ἐφόσον ἀποβλέπουν εἰς τὸ μέλλον καὶ εἶναι ἀναγκασιμῆνα μὲ τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα νὰ διεξάγουν γενικώτερον ἀγῶνα, δὲν δύνανται, δὲν ἔχουν συμφέρον νὰ ἐπηρεασθοῦν εἰς τὴν συμφωνίαν των ἀπὸ ἀτομικὰς παροχάς. Ἀντιθέτως ἡ ὑπαρξίς των καὶ τὸ μέλλον των ἐπιβάλλουν νὰ βασίσουν τὴν ἀπόφασίν των εἰς γενικώτερα ζητήματα, εἰς μερικὴν πραγμάτων τοῦ προγράμματός των. Καὶ αὐτὸ γίνεται κατὰ κανόνα. Ἀντιστρόφως οἱ συμβιβασμοὶ ποῦ γίνονται ἐντὸς τῶν ὁμοιογενῶν πλειοψηφῶν πρὸς συγκράτησίν των καὶ ἁρμονικὴν συνεργασίαν τῶν μελῶν των καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ συνάπτονται καὶ ἀποβλέπουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἱκανοποίησιν ἀτομικῶν ἀξιώσεων. Καὶ ἐν ἄλλο ἀκόμη ἐπιχειρήμα, ὅτι δηλ. ἡ ἀνάγκη σχηματισμοῦ κυβερνήσεως συνασπισμοῦ ὡς ἐκ τῆς ἀνυπαρξίσεως ὁμοιογενοῦς πλειοψηφίας συντελεῖ, ὥστε νὰ ἐπιβάλλουν τυραννικῶς τὰς ἀπόψεις των τὰ μειοψηφοῦντα κόμματα, στηρίζεται εἰς φανταστικὸς συλλογισμοὺς. Διότικαί τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα κόμματα, ὅταν δὲν ἴσχυται νὰ σχηματίσθωσιν μόνον τῶν κυβερνήσιν, ἔχουν ἐξ ἴσου συμφέρον εἰς τὴν συγκρότησιν μικτῆς κυβερνήσεως καὶ εἰς ἐπιτυχίαν συμβιβαστικῶν λύσεων. Ὅπως, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ἀμέσως ἀπόφασιν τὸ σύνολον τῶν πολιτῶν καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἀπόλυτος πλειοψηφία ἐνδὸς κόμματος, μοιραίως ἡ ἀπόφασις θὰ ἐστηρίζετο εἰς τὴν συμβιβαστικὴν συνεννόησιν περισσοτέρων κομμάτων, δυναμένων νὰ ἀπαρτίσθωσιν πλειοψηφίαν, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ εἰς τὴν Βουλὴν, ἐφόσον δὲν ὑπάρχῃ ὁμοιογενὴς πλειοψηφία, ἐπιβάλλεται ὁ συνασπισμὸς περισσοτέρων κομμάτων ἐπὶ τῇ βάσει ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων. Τοῦτο καὶ μόνον ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Τὸ ἀντίθετον, ἡ ἐπικράτησις τῆς θελήσεως ἐνὸς κόμματος, ἀν καὶ αὐτὸ δὲν πλειοψηφεῖ ἀπολύτως — φαινόμενον σύνθητες μὲ τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα — ἀποτελεῖ ἀθάλακτον κατάπτειξιν τῶν ἀπόψεων τῶν μειοψηφῶν, τῶν ὁποίων ἡ συνδρομὴ εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς σχηματισμὸν ἀπολύτου πλειοψηφίας. Καὶ ἐὰν τυχὸν δὲν ὑπάρχουν τοιούτου εἶδους μειοψηφίαι, δυνάμεναι νὰ συνεργασθοῦν μὲ τὸ σχετικῶς πλειο-

ψηφοῦν κόμμα, ἢ ἀπόλυτος ἐπικράτησις τοῦ τελευταίου δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀνατροπὴν τῆς ἀρχῆς τῆς πλειοψηφίας.

Ἐξ ἄλλου ὁ κομματικὸς θρυμματισμὸς ἔχει ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν Κυβερνήσεων καὶ τὸ ἐξῆς σπουδαῖον πλεονέκτημα, ὅτι θέτει καὶ τὰς μὲν καὶ τὸν δὲ περισσότερον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κοινῆς γνώμης. Διότι μία σοβαρὰ μεταστροφή αὐτῆς ἔχει εὐκολώτερα, ὅπως εἶναι φυσικόν, ἀντανάκλασιν εἰς τὴν Βουλὴν, ὅταν ἡ πλειοψηφία αὐτῆς εἶναι μικτή, λόγῳ τῆς μεγαλύτερας εὐκολίας, μὲ τὴν ὁποίαν ἠμποροῦν νὰ μεταστραφοῦν τμήματα αὐτῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἀποφεύγεται νὰ ἔρχεται εἰς μεγάλην διάστασιν ἡ Βουλὴ, δηλ. ἡ πλειοψηφία τῆς, ἀπὸ τὴν κοινήν γνώμην. Βουλὴ καὶ λαὸς ἀπαρτίζουσιν περισσότερον ὀργανικὸν ὅλον. Ἀντιστρόφως ἐκεῖ ποῦ ὑπάρχουσιν δύο μόνον κόμματα, συμβαίνει συχνὰ ἡ κοινή γνώμη νὰ διίσταται πρὸς τὴν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς καὶ τὰς ἀποφάσεις τῆς. Τὸ γεγονός δὲ αὐτὸ τῆς μεγαλύτερας δυνατότητος μεταβολῆς τῶν διαθέσεων τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως καθιστᾷ περισσότερον σοβαρὰς, πλέον ἐνδιαφερούσας τὰς ἐργασίας τῆς Βουλῆς καὶ κατὰ συνέπειαν ἐξυψώνει τὸ κύρος τῆς. Ἐνῶ ἀντιστρόφως μία ὁμοιογενὴς καὶ ἰσχυρὰ πλειοψηφία καθιστᾷ μᾶλλον τυπικὰς τὰς ἐργασίας τῆς Βουλῆς. Παράδειγμα τρανὸν παρέχει ἡ τελευταία Ἐθνοσυνέλευσις καὶ ἡ πρὸ αὐτῆς Βουλὴ. Καὶ εἰς τὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς δὲν πρέπει νὰ ἀπιδίδεται τόσον τραγικὴ σημασία εἰς τὰς κυβερνητικὰς μεταβολὰς, οὐδὲ νὰ θεωροῦνται αὐταὶ ἐμπόδιον μεγάλων μεταρρυθμίσεων καὶ συνεποῦς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Διότι ἐκεῖ ποῦ ὑπάρχουσιν κόμματα πραγματικά, αἱ μεγάλαι μεταρρυθμίσεις ἐπιβάλλονται κατόπιν ἀγῶνος καὶ ἀφοῦ ὀριμᾶσουν εἰς τὴν κοινήν συνείδησιν, ἀφοῦ κατακτήσουν τὴν πλειοψηφίαν τοῦ λαοῦ. Δὲν εἶναι ἀθαίρετον ἔργον ἐνὸς πολιτικοῦ ἢ μιᾶς Κυβερνήσεως, ὅποτε, τὸ βιώσιμον αὐτῶν εἶναι ἀμφίβολον. Τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὴν γενικωτέραν κατεύθυνσιν τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Δὲν συνδέονται αὐταὶ ἀναποσπάστως μὲ ἓνα πολιτικὸν ἢ ἓνα κόμμα. Ἡ αὐτὴ πολιτικὴ ἠμπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ μὲ διαφόρους Κυβερνήσεις. Ἡ πολιτικὴ καὶ κυβερνητικὴ εὐστάθεια ὑπάρχει εἰς τὴν κατεύθυνσιν τῶν κομμάτων καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ὅχι εἰς τὴν παραμονὴν εἰς τὴν ἀρχὴν ὀρισμένων προσώπων. Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι εἶναι ἀνώτερον καὶ συμφωνότερον μὲ τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος.

Ἐπίσης ἀβάσιμος εἶναι ἓνας ἄλλος ἰσχυρισμὸς, ὅτι δηλ. τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα εἶναι δυσεφάρμοστον, διότι εἶναι πολύπλοκον

καὶ προκαλεῖ σύγχυσιν εἰς τὸν λαόν. Ἀφίνω ὅτι ὑπάρχουσιν εἶδη ἀναλογικοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος τόσον ἀπλᾶ, ὅπως τὸ γερμανικόν, τὰ ὁποῖα δὲν παρουσιάζουσιν καμμίαν δυσκολίαν, οὔτε εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀπὸ τὸν λαόν οὔτε εἰς τὸν χειρισμὸν. Ἀλλὰ καὶ τὰ πλέον πολύπλοκα συστήματα ἀναλογικῆς, ὅπου καθιερώθησαν, δὲν προσέκοψαν εἰς καμμίαν δυσκολίαν ἐφαρμογῆς. Οἱ ὑπολογισμοὶ ἄλλως τε, οἱ ὁποῖοι κάνουν ἐντύπωσιν, γίνονται εἰς τὰ γραφεῖα διαλογῆς καὶ δὲν ἀπασχολοῦν τὸν πολὺν κόσμον, ἐκτός τοῦ ὅτι ἡ κατανόησις καὶ αὐτῶν εἶναι πολὺ εὐκολος.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς καὶ ἐξυψώσεως τοῦ κύρους τῆς τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα ἔχει τὸ μέγα πλεονέκτημα, ὅτι συντελεῖ εἰς τὸν ἐξυψώσιν τοῦ ποιητικοῦ ἐπιπέδου τῆς Βουλῆς, ἐπειδὴ εὐνοεῖ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σημειόντων πολιτικῶν ὅλων τῶν κομμάτων, τοὺς ὁποίους αὐτὰ χάριν τῆς ἐκλογικῆς ἐπιτυχίας εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ προστάσσουν. Ἐνῶ ἀντιστρόφως μὲ τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα, ἀφοῦ ἀρκεῖ καὶ ἡ ἐλαχίστη πλειοψηφία διὰ νὰ δώσῃ ὅλας τὰς βουλευτικὰς θέσεις μιᾶς περιφέρειας εἰς ἓνα συνδυασμὸν, εἶναι φυσικόν νὰ ἐπιτυγχάνουσιν καὶ τὰ πλέον ἀσήμαντα μέλη τοῦ ἐνὸς κόμματος καὶ νὰ ἀπιτυγχάνουσιν ἀντιθέτως καὶ οἱ πλέον σημαίνοντες πολιτικοὶ τοῦ ἀντιπάλου κόμματος. Ἡ ἀνωτέρω ἀγαθοποιὸς ἐπίδρασις τοῦ ἀναλογικοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος κατεδείχθη παντοῦ, ὅπου ἐφημέροσθη. Ἡ ἀντίστροφος ἐπίδρασις τοῦ πλειοψηφικοῦ συστήματος ἐξεδηλώθη ἐπανεπιλημμένως καὶ ἐδῶ εἰς τὸν τόπον μας — ἀποτυχία Τρικούπη, Βενιζέλου —, καὶ εἰς ἄλλα, πολιτικῶς πλέον προηγμένα Κράτη, ὅπως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἔπεσαν πολλάκις εἰς τὰς ἐκλογὰς ἀρχηγοὶ κομμάτων, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁ Μπάλφουρ, ὅταν ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν συντηρητικῶν.

Ἄλλα σπουδαῖα πλεονεκτήματα τοῦ ἀναλογικοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος εἶναι, ὅτι συντελεῖ νὰ διεξάγεται ἀγνότερος ὁ ἐκλογικὸς ἀγὼν, ἐπειδὴ καθιστᾷ περιττοὺς τοὺς μικτοὺς συνδυασμούς, τὰς ἀνηθίκους πολιτικὰς ἐνώσεις πρὸς ἐπιτυχίαν, αἱ ὁποῖαι μὲ τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀποφευχθοῦν καὶ ἐλαττώνει τὴν ἀποτελεσματικότητα καὶ τὴν σημασίαν τῶν καλπονοθεύσεων, τῶν δωροδοκιῶν, τῶν ἀνηθίκων ἐν γένει μέσων, ἐνῶ τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα ὅθει εἰς αὐτὰ, ὡς ἐκ τῆς δυνατότητος ἀπολύτου ἐπικρατήσεως τοῦ ἐνὸς κόμματος καὶ ἀπολύτου συντριβῆς ἄλλου ἢ ἄλλων κομμάτων. Ὅτι ἐπὶ πλέον συντείνει εἰς τὸ νὰ γίνεταί ὁ πολιτικὸς ἀνταγωνισμὸς ἐπὶ τῇ βάσει ἀντιθέσεων γενικωτέρων συμφερόντων καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ εἰς τὸ νὰ ἀποκτοῦν τὰ κόμματα πραγματικὴν ὀργάνωσιν. Καὶ τοῦτο, πρῶτον διότι, λόγῳ τῆς ἐμφανίσεως νέων κομμάτων ἀρχῶν, τὴν ὁποίαν εὐνοεῖ τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύ-